

Slovstvine reči.

Tudi nekaj zastran doveršivnih glagolov.

Ni je menda posebnosti slovanskega jezika sploh, ki bi ga toliko ločila od drugih znanih jezikov, kakor je razdeljenje njegovega glagola v doveršivni in nedoveršivni glagol; ni je pa tudi posebnosti naše slovenšine, ktera bi jo bolj odnašala od drugih slovanskih sester, kakor je dosedanja tu zagovarjana, tam spodbijana, drugim Slovanom čisto nerazumljiva raba doveršivnih glagolov, ki so jo „Novice“ zdaj zopet vzele v misel. Vprašanje je ravno tako imenitno kakor težavno in torej vredno, da se dobro pretrese. Bodi tudi meni dopušteno povedati, kaj mislim od tega.

Vprašanje meri na to: ali se morejo v slovenščini glagoli doveršivni (verba perfectiva) devati v določni ali naznanivni naklon pravega sedanjega časa?

K temu bo gotovo treba vediti pomen pravega sedanjega časa. V sedanjem času si mislimo djanje (ali stan), ki terpi ravno takrat, kadar govorimo od njega z glagolom, to djanje naznanjajočim, ki terpi sedaj v odločenem delu časa, med njegovim začetkom in koncom, z eno besedo, mislimo si, da djanje terpi, da se godi, brez vsega ozira na njegov začetek, konec ali uspeh. Glagoli sedanjega časa, od kterega je tu govorjenje, dajejo odgovor na vprašanje: „kaj delaš? kako si?“ in pristaviti se jim dá vselej, kakor že njega ime kaže, besedica: „sedaj, ravno sedaj“. Sedanji čas, kterega glagolu bi se ne mogla pristaviti beseda: ravno sedaj, ni pravi sedanji čas, marveč neodločen čas s podobo sedanjega časa.

Za naznanovanje djanj, od kterih si mislimo, da terpe, to je, da se godé v odločenem času, ki ima začetek in konec, nam služijo nedoveršivni glagoli (verba imperfectiva seu durativa), in zato bo Slovincu najlažje spoznati: je li kak glagol nedoveršiven, če ga pridruži glagolu: „začeti“ ali „nehati“, n. pr.: „začel je peti, — nehalo je grometi“.

Zmota velika bi pa bila, misliti, da nedoveršivni glagoli naznanjajo djanja, ki se večkrat godé, ki se ponavljajo. Sledeči primer naj nam to razjasni. Srečam človeka z opertanim žakljem, in ga poprašam: „Kam pa?“ Odgovori mi: „Nesem v mlin“ (to je, zdaj, kakor me vidiš, nesem). Nesti je tu terpeč, nedoveršiven glagol. Pritoževaje se pa zna reči: „jez, tako šibak, nosim v mlin; moj brat, močnejši od mene, pa doma sedi“. Tukej imamo ponavljavni glagol nositi. To pa je res, da se nedoveršivni in ponavljavni glagoli dostikrat eden drugega nadomestujejo.

Kaj pa je nasproti bistvo doveršivnih glagolov? Pri doveršivnih glagolih si mislimo, kakor že ime odkriva, da je začetek, prenehlejš, konec ali uspeh kacega djanja opravljen, spolnjen, doveršen, brez vsega ozira na čas, v kterem bi se bil ta začetek ali konec itd. godil; kakor so n. pr. zapeti, zboleti, prevedriti se, omlatiti, uloviti itd. Ker si pri doveršivnih glagolih mislimo samo doveršenost djanja, brez časa, v kterem bi se bila godila, spozna se najlažje doveršiven glagol s tem, da se skuša pritakniti stavku: Počakaj, da — n. pr. počakaj, da se umijem, oblečem itd.

Zopet bi pa bila zmota, misliti, da doveršivni glagoli kažejo enokratne djanja; če bi to bilo, reklo bi se jim verba singulativa, ne pa perfectiva. V primerih: „Vesel sem, da sem pšenico iznosil iz skednja“, „veliko sveta je obhodil, oblazil“, so glagoli: iznositi, obhoditi, doveršivni, čeravno kažejo nekako večkratno djanje proti glagolom: iznesti, obiti.

Menim tedej, da, premišljivši dobro pomen sedanjega časa in bistvo doveršivnega glagola, moramo spoznati, da kakor je terpečemu navskriž, tako tudi doveršivni

glagol ne more stati v določnem naklonu sedanjega časa, ker je on edino namenjen za terpeče djanja. Ne morem reči: „(Sedaj) napolnim, temuč polnim, napolnujem“. Perfectio in duratio ste si nasproti kakor černo in belo.

Ali zavolj tega naj nihče ne misli, da so doveršivni glagoli prišli v preklic. Dopovejmo si to reč. — Samo v določnem naklonu gori razloženega sedanjega časa mora vselej nedoveršivni glagol biti, v drugih naklonih in časih pa le takrat, kadar si terpeče, nedognano djanje mislimo. Doveršivni glagoli pa se smejo rabiti n. pr. v vseh, pregovorom podobnih stavkih, ali v kterih se dajo glagolom pristaviti besede: navadno, rado, lahko, — ravno tako v pripovedovavnem načinu itd. Prav je rečeno: n. pr. „majhen piskerc hitro skipí; človek veliko preterpí na svetu; jez lahko cele bukve na dan preberem“ itd. Doveršivni glagoli utegnejo imeti obliko sedanjega časa, — ali to ni pravi sedanji čas. (Konec sledí.)

Popis nekterih krajev iz sedanje vojske.

Krim ali Krimea.

Bravci rusovsko-turškega vojskovanja vejo, da že davnej se namerja francosko-angleška armada, zedinjena s turško, napasti Krim, in vzeti ga Rusom, če jim prederznost ne bo spodletela. Bo tedaj gotovo marsikteremu vseč, bolj natanko poznati to deželo; zato jo hočemo popisati po legi, stanovavcih in zgodovini, in njenih naj važniših krajih. Na zemljevidu rusovsko-turškega bojišča, ki smo ga pred nekimi meseci pridjali Novicam, jo vidijo izrisano.

1. Léga Kríma.

Enak v morje potisnjeni terdnjavi se stega v černo morje polotok, ki se imenuje Krim (Krimea). Od leta 1783 je v oblasti rusovskega carstva. Velikovažen za brambo dežele in njenega kupčijstva, gospoduje tako rekoč ta polotok celo černo morje; in to je posebno, kar mika sovražnike rusovskega carstva. Je pa ta dežela blizu 360 štirjaških milj velika, in ker se le na eni strani po ozkem komaj poldrugo miljo širokem svetu stikuje s suho zemljo, se po pravici imenuje polotok.

Krim je večidel velika puščava z enakoličnimi štepami, v kterih ne vidiš drevesa in po kterih se klatijo kočarji (nomadi), ki se danes tu, juter tam ustanujejo. Zemlja je pusta, za kmetijstvo malo pripravna, po kteri se steka le malo rek, izmed kterih naj imenitniši je Salgin.

Al proti jugu je te pustote konec. Ko prideš iz severja do Simferopolja, poglavnega mesta, dolgočasna ravnina jenja, in rodovitni griči in humci se začno, za kterimi se razprostirajo večje gore, ki se Jajle ali krimske planine zovejo, iz kterih se koplje mnogoversten in lep marmelj, premog in apno, in izpod kterih iztekajo naftni studenci. Nekdaj so nekatere teh gorá tudi ogenj bljuvale; dandanašnji pa ni dosto sledú več od tega.

Čeravno je Krim polotok, vendar podnebje njegovo ni tako, kakor sicer drugih morskih krajev. Vročina poleti doseže dostikrat 24 stopinj gorkote po R., pozimi je srednji mraz 8 stopinj; ob hudi zimi leta 1827 ga pa je bilo celó 20 stopinj. Južni vetrovi so tu navadni; dežuje le malo. Naj več se koruze prideluje, pa tudi terta rodi. Več pa kakor polja, je tu živine, ktero v štepah kobilice večkrat strašno nadležjejo. Na južnem primorji in v dolinah jajlaskih planin rastejo tudi oljka in drugi žlahni sadeži gorkih dežel. Lesa ni skoraj nič, in pomanjkanje derv je takošno, da kurijo s suho travo, ki jo kosijo po štepah, s slamo, in pa posušenim kravjekom, kar gotovo ni kmetijstvu v prid. Če bi zasadili več goj-

Potovanje po znanstvenih okrajnah.

Razložki človeka od živali.

Da človek se po svojih dušnih lastnostih loči od žival, je znano vsācemu. Da se pa zlo loči tudi po telesnem značaju, ni še morebiti vsak bolj natanko prevdarjal, in vendar je tudi premišljevanje od te strani mikavna. Evo razložke!

Vsa žival ima odejo po životu: ta dlako, una šetine, ta perje, una luskine itd. — človek je nima. Skor vsaka žival ima orodje za brambo: ta rogove, una kopita, ena kremplje, druga hude zobé itd., — človek nima nobenega. Človek hodi po koncu, živina ne, in le opica (merkvice), medved in izučen pēs se postavijo in grejo včasih po koncu. Glavo nosi človek na herb-tancu, živina jo ima pred herb-tancem. Vse dojivke, razun opice, ktera ima 4 roke, hodijo po 4 nogah, — človek hodi po 2 nogah in ima 2 roki. V razmeri k velikosti trupla ima človek naj več možganov; čutnice človeške so tanjše, živinske debelejšje. Čeljust človeška stoji skor navpik, čeljust živinska molí naprej. Človek je naj dalje otrok, jé vse in živi povsod. Človek govori in poje, žival le poje, ker tisto govorjenje, ki si ga navadijo nekteri tiči, je le okorno posnemanje nekterih glasov človeških. Živina se zamore tudi jokati, postavim, jelen kadar vstreljen umira, — ali smejati se zna le človek.

Nohtovi človeški.

Profesor Berthold v Göttingi nam je marsikaj znamenitega povedal od nohtov, kar je še malo znano. Po njegovih skušnjah rastejo nohtovi otrokom veliko hitreje, kakor odraslim, — poleti veliko hitreje kakor pozimi, in sicer tako, da ravno tisti noht, ki je pozimi potreboval za rast svojo 132 dni, je poleti zrastel v 116 dnéh. Na desni roki rastejo človeku nohtovi hitreje, kakor na levi, ako ni levičnik, — naj hitreje zraste noht na srednjem perstu, bolj počasno in skor enako rasteta nohta na perstancu in žugavniku, še bolj počasi noht na mazincu, najpočasniše pa noht na palcu.

Moč ledú.

Vsak vé, če voda zmerzne v zamašeni steklenici (flaši), jo led v nji raznese, ker se led zlo stegne. Pa kako silno moč ima led, se je spoznalo še le iz tega, da so enkrat železno votlo kroglo, ktere votlina je znesla 15 pavcov in pol, in je bila povsod skor 3 pavce debela, napolnili z vodo, zabili in zmerzniti dali. Komaj se je začel v nji led delati, jo je raznesel tako, da en kos, poldrugi cent težak, je deleč odletel. Zrajtalo se je potem, da moč, ktera je to kroglo raznesla, je bila moč od 2 milionov in 600.000 funtov. Ravno zato, ker se voda razteguje, kadar zmerzuje, plava led nad vodo in je v stanu veliko težo nositi, vendar vselej le deseti del ledú ostane nad vodo, vēs drugi led (devet desetink) je pod vodo.

Slovstvine reči.

Tudi nekaj zastran doveršivnih glagolov.

(Konec.)

To pravilo, ktero smo posneli iz nature doveršivnega in nedoveršivnega glagola, pa prav za prav ni novo. Slovenske slovnice nas učé, kakor je znano, da doveršivni glagoli nimajo priložaja (participija) sedanjega časa. Zdaj prosim: kak je vendar razložek v naši zadevi med priložajem in določnim naklonom sedanjega časa? Ali ni vsak določni naklon sedanjega časa le razkrojen priložaj tistega časa? „Meni delajoči dela, gredoči gré, spijoči spí, vpijoči v pušavi vpije“ itd. Če tedaj slovenska slovnica ne terpi priložaja sedanjega časa od doveršivnih glagolov, ne more dosledno tudi

dopuštati njih določnega naklona. Če pa smem reči n. pr.: „današnje Novice prinesó, povabijo“, zakaj bi jih ne smel imenovati prinesoče, povabijoče? Ali to ne velja, torej tudi uno ne bo deržalo, marveč bo treba govoriti: „Novice so prinesle, Novice naznanjajo, vabijo“.

Ako se v tretje obrnemo na slovenski narod, našli bomo, da se on v nezmerni večini glagolov tudi zares derži tega pravila. Samo nekoliko in v primeri k unim vendar le malo doveršivnih glagolov, ktere Slovenec zares zoper natoro jezika in navado družih Slavjanov rabi tudi v določnem naklonu sedanjega časa, kakor so, n. pr. priseči, povabiti, zahvaliti se, priporočiti se, zarotiti, poslati, prinesiti, spovedati se, obljubiti, pozdraviti itd. Zna biti, da je kak tuj vtok temu kriv; nekaj nas moti tudi pomen ponavljanja, ki se pritiska tem glagolom, če jima damo podobo nedoveršivnega glagola. Ali pri vseh teh glagolih pridemo zopet na pravo pot, kadar ž njimi odgovorimo na vprašanje: „kaj delaš?“, ali kadar jim predložimo besedo: „sedaj, ravno sedaj“. Vsakdo bo rekel (brez ozira na ponavljanje): „ravno prisegam (enkrat), vabim, pošiljam, hvalo dajem“ itd. In vendar je to pravi sedanji čas. Poglejmo v sledečem pogovoru premembo glagolov: „Siromak: povabim te na gostje. Bogatin: Kaj me vabiš, ker mi nimaš česa dati. Siromak: Jez te samo vabim, če hočeš priti“. Tudi tu-kej ni nobenega sledú od ponavljanja.

Na zadnje je treba še omeniti, da imamo nekaj taci-h glagolov, ki so po obliki doveršivni, po pomenu pa nedoveršivni; n. pr.: poznati (znati), pomeniti (pomen imeti), utegniti (časimeti); tako tudi to zasluži, to znese, čeravno bi Hervat tū rekel: to zaslužuje, to iznosi. Iznositi je namreč Hervatom nedoveršivni glagol, če prav bi ga Slovenec kmali za doveršivnega imel.

Da na kratko povzamem, ta sostavek terdi: doveršivni glagoli v duhu slovanskega jezika nimajo določnega naklona sedanjega časa, in dokazuje to po natori doveršivnega glagola, po slovenski gramatiki, ktera preklicuje njih priložaje sedanjega časa, in po večini tistih primerljejev, v kterih tudi Slovenec posnema pravila družih, v tem edinih in stanovitnih Slovanov.

Kar se pa tiče staroslovenščine, na ktero omenjeni sostavek v „Novicah“ opira svojo misel, bi prav bilo, da bi tudi gosp. dr. Miklošič spregovoril besedo zastran tega; le toliko zamorem jez opomniti, da pri staroslovenščini je treba na to paziti, v kterem času stoji glagol v gerškem izvorniku, po kterem se staroslovenščina sužno ravna, in pa, da glagol „elati“ je nedoveršiven C—e.

Popis nekterih krajev iz sedanje vojske.

Krim ali Krimea.

(Dalje.)

2. Stanovavci na Krimu in njih zgodovina.

Za naj starejše stanovavce na Krimu veljajo Kimri — narod neznanega izvira. Bili so, kakor stari popisi pravijo, ljudstvo roparsko in kervoželjno, ki so popotnike, kteri so zašli v te kraje, morili in jih žertovali svojim bogovom. Ko so iz severa priderli Skiti v te kraje, so pregnali Kimre v južne planine, od kterih so imé Taurov (planinarjev) dobili. Narod, ki ga Gerki Tauruskite zovejo, je bil menda mešanica obojih; sedanji Krim so Gerki imenovali tauriški Kersones.

Več od teh krajev pa se je zvedilo še le potem, ko so 7 sto let pred Kristusom Gerki (Mileziani) na izhodnem bregu naselitve Teodozio, Nimfejo, Pantikapejo in Mirnikon osnovali, v jugozahodu pa Herakleati se vse-